

Л.Семен Непорадний був кремезний козак літ тридцяти.

К. Батька і сестру в ясир узяли, дідуса і маму вбили на моїх очах.

Л. Непорадний митець був арканом орудувати.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
С	F	A	D	B	E	J	H	I	K	L	G

Отож приходимо до висновку, що подолати низьку мотивацію учнів до навчання можна, переглянувши методи, форми і стилі навчання. Потрібно розробляти нові цікаві завдання, до того ж з достатнім рівнем складності, не примітивні, що поєднують різні види роботи зі словом, словосполученням, реченням, текстом і вимагають застосування знань з кількох галузей науки з опорою на навчальний досвід.

Сьогодні учитель прагне зробити урок цікавим, пізнавальним, таким, що може розкрити творчий потенціал особистості, дає змогу постійно підтримувати увагу, вчить приймати самостійні рішення. Створена для учня ситуація успіху в навчальній діяльності є міцним мотиваційним фактором: «Я хочу займатися тією діяльністю, у якій я успішний». Для досягнення найкращих результатів дієвими є прийоми створення проблемної ситуації на уроці, використання творчих завдань та ігрових ситуацій, застосування інтерактивних технологій.

Відомо, що краще засвоюється той матеріал, до якого в учня є інтерес. Без виникнення цих мотивів пізнання не може принести позитивний результат. Тому сучасному педагогові, окрім ґрунтовної фахової підготовки, методичної майстерності, необхідний постійний вогник науково-творчого пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П.Наволокова. — Х.: Вид.група «Основа», 2009. — 176 с.
2. Єлісеєва С. Про сучасні підходи до організації навчання на уроках української мови й літератури (Частина перша: інтерактивний урок — особливий тип уроку) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2011. — № 11 - 12. — С. 92 - 98.
3. Інтерактивні технології на уроках української словесності / Укладач Р.Оришин. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008.
4. Коваленко Л. Мотивація шкільного навчання мови [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ippo.org.ua/files/>
5. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти — К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. — 616 с.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології. — К.: Видавництво А. С. К., 2004. — 192 с.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. — Київ, 1974.
8. Тулупова Т. Навчання і виховання успіхом (Семинар-практикум для вчителів) // Педагогічна майстерня. — 2011. — № 8. — С. 10 - 12.
9. Фасоля А. «Лідер» і лідери... (Стати успішним у житті допомагають «Папки успіху») // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2009. — № 3. — С. 46 - 54.

УДК 378.159:95.130:1

Чугуй Л.В.

Полтавська державна аграрна академія

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВНЗ

У статті розкрито психолого-педагогічні основи формування ціннісних орієнтацій особистості в процесі навчання у ВНЗ. Встановлено, що підвалиною формування ціннісних орієнтацій особистості є сприйняття нею оточуючої дійсності та прагнення до самореалізації в суспільстві. Змістовною стороною сформованих ціннісних орієнтацій визначено духовність особистості.

Ключові слова: особистість, ціннісні орієнтації, навчання, сприйняття, самореалізація, потреба, духовність.

Чугуй Л.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ ЛИЧНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗе

В статье раскрыты психолого-педагогические основы формирования ценностных ориентаций личности в процессе обучения в ВУЗе. Установлено, что основой формирования ценностных ориентаций личности является восприятие ею окружающей действительности и стремление к самореализации в обществе. Содержательной стороной сформированных ценностных ориентаций является духовность личности.

Ключевые слова: личность, ценностные ориентации, обучение, восприятие, самореализация, потребность, духовность.

Tchuguy L. PSYCHO-PEDAGOGICAL BASES FORMING THE VALUES OF THE INDIVIDUAL IN THE LEARNING PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *The article explores the psychological and pedagogical foundations forming the values of the individual in learning in higher education institutions. Found that foundation forming the values of the individual is the perception of her surrounding reality and desire for self-fulfillment in society. The content of the prevailing value orientations defined spirituality personality.*

Key words: *personality, values, learning, perception, self, need, spirituality.*

Постановка проблеми. Навчально-виховний процес у ВНЗ комплексно діє на особистість студента: окрім професійних знань та вмінь останній набуває певних професійних якостей, соціально-психологічних характеристик, цінностей та ідеалів. Цінності, зокрема, виступають в ролі орієнтирів, здатних у потоці зовнішніх життєвих явищ виділити найбільш важливі аспекти для життєдіяльності, поведінки, тобто визначають вибірковість світовідношення, життєву позицію студентів, їх вищі потреби та спрямованість інтересів.

Важливість вивчення та формування системи цінностей у процесі професійної підготовки обумовлена тим, що вони входять в структуру особистості, є ядром її спрямованості та визначають світоглядні переконання у професійній сфері. В структурі особистості цінності представлені у вигляді взаємопов'язаних компонентів зі складними взаємозв'язками, знання яких дає можливість викладачеві використовувати в повсякденній практиці психологічний прогноз з метою педагогічного спрямування діяльності майбутніх спеціалістів в професійно значиме русло. А в сучасних умовах для успішного вирішення завдань професійної освіти викладачеві необхідні не лише ґрунтовні знання свого предмета і володіння основами педагогіки, а й психологічні знання: про вікові та індивідуальні особливості студентів, закономірності засвоєння знань, особливості формування вмінь і навичок та професійних ціннісних орієнтацій.

Аналіз останніх досліджень, виділення невирішених аспектів проблеми та завдання статті. Проблема теорії цінностей знайшла відображення в наукових працях К. Абульханової-Славської, С. Анісімова, В. Бурлачука, Є. Головахи, А. Здравосмілова, О. Золотухіної-Аболіної, М. Кагана, Б. Лихачова, Е. Помиткіна, В. Сержантова (дослідження становлення системи цінностей з психологічної точки зору), О. Захаренка, І. Зязюна, В. Крижка Н. Нікандрова, Н. Ничкало, О. Сухомлинської (формування цінностей у педагогічній теорії і практиці) та інших. Аналіз зазначених праць свідчить: попри ґрунтовне опрацювання вченими окремих аспектів теорії цінностей, досі повно не розкрито сутність психолого-педагогічних основ формування системи ціннісних орієнтацій як педагогічної проблеми. Завдання нашого дослідження полягає у теоретичному аналізі загальної теорії психолого-педагогічних основ формування ціннісних орієнтацій особистості в процесі навчання у ВНЗ та доповнення її власними поглядами.

Виклад основного матеріалу. Стартовим етапом закладання ціннісної свідомості особистості на сьогодні визнається вивчення психічних процесів, що зумовлюють формування в особистості тієї чи іншої системи цінностей, притаманних їй ціннісних орієнтацій [1, с. 991]. В свою чергу, провідним психічним процесом, базовим у засвоєнні знань, формуванні вмінь, навичок та професійних ціннісних орієнтацій є сприйняття студентами навчального матеріалу.

Сприйняттям називається відображення предметів і явищ дійсності в момент їх дії на органи чуття [4, с. 163]. Фізіологічною основою сприйняття є складна аналітико-синтетична діяльність кори головного мозку. Цей процес залежить не тільки від інформації органів чуття, а й від настрою, інтересу до об'єкта, очікувань, життєвого досвіду особистості, її індивідуально-психологічних особливостей; до того ж сприйнята інформація накладається на ту, яка вже закладена в свідомості. Сприймаючи предмети і явища навколишнього світу, особистість дістає відомості про них, про їх різноманітні зовнішні якості, створює їх образи; сприйняття нового розширює знання про світ.

При сприйнятті студентами запропонованого навчального матеріалу останній набуває психологічну форму, яка покликана перетворити зовнішні професійні вимоги у внутрішні спонукання майбутніх спеціалістів. Тому викладачеві необхідно ретельно та обдуманно підходити до вибору змісту навчального матеріалу і способів його подання студентам. Визначаючи ієрархію професійних цінностей та розробляючи з її урахуванням методичне забезпечення, викладач повинен дбати про те, щоб обрані цінності були суголосні не лише з суто професійними вимогами до фахівця, а й з соціальними нормами – типовими зразками діяльності, загальнолюдськими еталонами поведінки при виконанні професійних обов'язків, які в комплексі забезпечать високоморального професіонала своєї справи. Адже саме в студентському віці формується цілісна система поглядів, знань і переконань – світогляд особистості, а основним мотивом пізнавальної діяльності є прагнення набутися професію та самоствердитися в соціумі [5, с. 34]. Особливу увагу слід звертати на осмисленість сприйняття: студенти мають розуміти навчальний матеріал та пов'язувати попередній досвід і враження із щойно сприйнятими. Сприятий матеріал в подальшому суттєво позначиться на професійній діяльності майбутніх фахівців, адже їх активна самостійна пізнавальна діяльність, формування пізнавальних потреб та потреба в професійній самореалізації в майбутньому базуватимуться на сформованому у ВНЗ світогляді.

Підтримку справедливості твердження про важливість потреб студентів у формуванні суспільно значущих ціннісних орієнтацій знаходимо у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Видатний педагог А. Макаренко вважав добір і виховання людських потреб (у знаннях, співпраці, моральній поведінці, творчості) найважливішим завданням виховної роботи [6]. Американський психолог А. Маслоу дотримувався думки, що особистість має потребу в ціннісній системі відліку, у філософії, відповідно до якої можна жити і розуміти життя на основі задоволення потреб. Ним створена багаторівнева ієрархічна піраміда потреб людини відома широкому загалу науковців (рис.1).

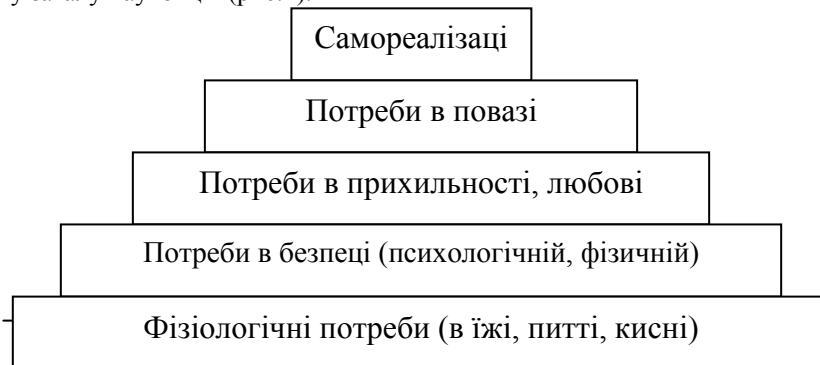

Рис. 1. Ієрархічна піраміда потреб за А. Маслоу.

Підаючи аналізу піраміду ми бачимо, що самореалізація особистості можлива лише при повному задоволенні фізіологічних (виживання організму) та психологічних (визнання у соціумі) потреб. А орієнтиром та визначальним фактором якості самореалізації особистості слугують життєві цінності останньої, підвалини яких базуються на сприйнятті оточуючого світу. Позицію А. Маслоу щодо зв'язку цінностей з самореалізацією підтримує Д. Равен, який твердить, що здібності індивіда неможливо оцінювати незалежно від цінностей – спочатку необхідно визначити цінності індивіда, і тільки після цього оцінювати його здатність до самореалізації в суспільстві [8, с. 152].

Досліджуючи зв'язок цінностей з потребами, необхідно враховувати, що в будь-якому випадку творцем, носієм і користувачем цінностей є конкретна особистість і всі вказані теорії обов'язково базуються на витоках людської природи, спрямованій на задоволення потреб, скомпонованих різноманітними інтегративними чинниками. У всіх класифікаціях цінностей є спільна основа – всі вони базуються на трьох основних аспектах потреб людини: біологічних, соціальних та духовних і існують у предметній або духовній формах. Серед зазначених аспектів потреб особистості – останні (духовні) мають винятково важливе значення в правильному формуванні людських потреб, у приведенні їх до моральної висоти, а, отже, і створенні бази для становлення ціннісних орієнтацій, що відповідають суспільним нормам та сприяють успішній самореалізації.

З огляду на вказане впливає, що духовність є стрижнем, фундаментом внутрішнього світу особистості, визначальним фактором у формуванні ціннісних орієнтацій. Розуміння людини як духовної істоти передбачає певний тип її світовідношення до природи, суспільства, творчу спрямованість і самореалізацію в житті. При цьому духовність не зводиться до інтелектуальності, ідеальності, етики, релігійності, чистої моралі чи аскетизму – це певна форма поєднання загальнолюдських норм індивідуального та соціального розвитку, у якій закладається фундамент для сприйняття оточуючої дійсності, місця і ролі особистості в ній.

В. Крижко характеризує духовність як «ціннісний зміст свідомості; як індивідуальне вираження потреби пізнання; як пошук, засвоєння, створення та поширення духовних цінностей; як орієнтацію на вирішення проблем сенсу життя; як систему особистісної активності і ставлення до різних сфер життєдіяльності людини; як психічний стан безперервного самовдосконалення особистості; як визначений спосіб життєдіяльності» [3, с. 280]. І. Сікорський стверджує, що один лише розвиток розуму робить людину софістом і не дає змогу бачити істину, яка відкривається осердеченому розуму; лише справжній духовний розвиток передбачає гармонізацію та вдосконалення розуму, почуттів, волі та породжує духовні потреби [9, с. 8]. А. Здравосмілов у становленні ціннісних орієнтацій також робить акцент на духовній складовій і вважає, що цінності – це закріплені в процесі історичного розвитку, завдяки розподілу пріоритетів в сфері духовності, інтереси. Об'єктами цих закріплених інтересів, предметами прагнень людей у цьому випадку виступає духовний зміст, втілений у зразках прекрасного, істинного, доброго, благородного (у співставленні з даними нормами, що отримали суспільне визнання, людина прагне утвердити свою індивідуальність) [2]. У широкому розумінні термін «духовний» вчені пов'язують з внутрішнім світом людини, всім, що торкається сприйняття та пізнання, уособлює всю людську активність та функції, у яких загальний результат – володіння цінностями суміжними з мораллю: етичними, естетичними, героїчними, гуманістичними та альтруїстичними.

Духовність особистості завжди високо цінувалась педагогами, і у виховному процесі дбали насамперед про неї. Видатний педагог ХХ ст. А. Макаренко переконував, що виховання громадянина повинне бути насичене духовністю, чистотою людських стосунків, високою мораллю. Своєрідним мірилом духовності особистості він вважає необхідність виховання гальм асоціативної поведінки, вміння на основі суспільних норм

визначати міру того, що особистість може використати для задоволення своїх потреб і чого не може. «У процесі виховання людини, підкреслював А. Макаренко, ми повинні виходити з потреб не тільки сучасного, а й майбутнього суспільства» [7, с. 342]. Настанови А. Макаренка, зокрема про поєднання працелюбства з духовним вихованням, надзвичайно актуальні на сьогодні для професійної освіти – великий педагог, як ніхто інший, на досвіді перед усім світом показав моральний зміст праці та її значення для виховання і становлення колективу, людського суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

З проведеного вище теоретичного аналізу випливає, що ціннісні орієнтації є одним з найбільш комплексних, багаторівневих духовних утворень у структурі особистості, які поєднують в собі комбінацію потреб, інтересів та виконують роль регуляторів поведінки. Отже, знання рівня сформованості ціннісних орієнтацій людини, їх ієрархії – це можливість визначення стратегії здійснення правильного соціального спрямування особистості. Ціннісне сприйняття дійсності може суттєво прискорити вирішення таких актуальних проблем, як безпека життя, організація і стимулювання праці, вдосконалення соціальної сфери, стимулювання самореалізації та прояву творчості в працівників. Під час навчання особливого значення набуває формування ціннісних орієнтацій відповідних суспільним нормам, адже це передумова виховання свідомої молоді – майбутнього нашої нації, рушійної сили, яка спроможна вирішувати зобов'язання перед суспільством на високому професійному рівні; молоді із вищими моральними, естетичними, духовними ідеалами. Від правильної ціннісної спрямованості залежить нині духовне оновлення нашого суспільства, зміст суспільних норм і правил і, загалом, наше майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / [Акад.пед.наук України / голов. ред. В. Г. Кремень] – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Здравомыслов А. Г. *Потребности. Интересы. Ценности* / Андрей Григорьевич Здравомыслов. – М.: Политиздат, 1986. – 223 с.
3. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : навч.пос. / Василь Васильович Крижко. – К. : Освіта України, 2005. – 440 с.
4. Л. А. Венгер Психология / Л. А. Венгер, В.С. Мухина. – М. : Просвещение, 1988. – 336 с.
5. Лисянська Т. М. / Педагогічна психологія : Практикум : Навч. посіб. / Таїсія Миколаївна Лисянська. – К. : Каравела, 2009. – 224 с.
6. Макаренко А. С. Методика виховної роботи / Антон Семенович Макаренко. – К. : Радянська школа, 1990. – 366 с.
7. Макаренко А. С. Сочинения : в 7 т. / Антон Семенович Макаренко. – М. : Издательство академии педагогических наук РСФСР, 1951. – Т. 5. – 642 с.
8. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Джон Рамен ; [пер. с англ. В. И. Белопольского] / – М. : Когито-Центр, 2002. – 396 с.
9. Сикорский И. А. Психологические основы воспитания и обучения / Иван Алексеевич Сикорский. – К. , 1909 – С. 8.

Зміст

Бугрій В.С. ОВОЛОДІННЯ УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ РІЗНИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ (КІНЕЦЬ 50-х – ПОЧАТОК 60-х рр. ХХ ст.)....	3
Гончарова Ю.О. ВИКЛАДАННЯ КУРСУ „ОСНОВИ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА” (70-80 рр. ХХ ст.).....	6
Драновська С.В. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВІДБОРУ ФАКТИЧНОГО ТА ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ У ЗМІСТІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (60 – поч. 90 рр. ХХ СТ.).....	10
Іваній О.М. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	13
Кононенко М.П. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	16
Луніка О.В. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ СКЛАДОВОЇ У ЗМІСТІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (7-8 КЛАСИ).....	20
Моцак С.І. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	24
Рябченко Т.О. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	28
Снагощенко В.В. СТВОРЕННЯ НОВОГО ТИПУ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА З ІСТОРІЇ (60-ті рр. ХХ ст.).....	32
Карпенко Є.В. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ НА МОЛОДШИХ КУРСАХ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ	36